

**Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України**

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№12 (151)**

Київ 2013

Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць
Вип. 12 (151) / Наук. ред. І.Г. Манцуров. – К., 2013. – 220 с.

Рекомендовано Вченою радою НДЕІ

Збірник статей присвячено науковим здобуткам молодих науковців – аспірантів та здобувачів наукових ступенів кандидата та доктора економічних наук. Він охоплює широкий спектр проблем із таких напрямів:

- макроекономічні аспекти сучасної економіки;
- інноваційно–інвестиційна політика;
- економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності;
- соціально–трудова проблеми.

Розраховано на науковців і спеціалістів, які займаються питаннями управління економікою та вивчають теорію та практику формування ринкових відносин в Україні.

Відповідно до постанови Президії ВАК України від 14 жовтня 2009 р. №1–05/4 даний збірник віднесено до наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (перелік №1, розділ «Економічні науки»).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

І.Г. МАНЦУРОВ, доктор економічних наук, професор (головний науковий редактор)

А.О. СІГАЙОВ, доктор економічних наук, професор (заст. наукового редактора)

В.Ф. БЕСЕДІН, доктор економічних наук, професор

В.М. ЛИЧ, доктор економічних наук, професор

В.І. ПИЛА, доктор економічних наук, професор

О.Ю. РУДЧЕНКО, доктор економічних наук, професор

О.С. ЧМИР, доктор економічних наук, професор

М.М. ШАПОВАЛОВА, кандидат економічних наук

РЕЦЕНЗЕНТИ

Ю.В. ГОНЧАРОВ, доктор економічних наук, професор

Формування ринкових відносин в Україні, 2013. Реєстраційний № КВ 5350

© Науково–дослідний економічний інститут, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, 2013

7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних концептуальних підходів до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави» від 11.02.2004 №155 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua / laws / show / 155–2004–п.

8. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» від 31.01.2000 №20 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: zakon4.rada.gov.ua / laws / show / z0085–00.

УДК: 336.71:330.131.7

Л.Ю. СИСОЄВА,
к.е.н., доцент, Українська академія банківської справи Національного банку України

Особливості прояву системних ризиків банківської діяльності

У статті узагальнено теоретичні підходи до визначення системних ризиків, визначено джерела їх виникнення залежно від видів фінансових ризиків банківської діяльності, проаналізовано механізм реалізації окремих ризиків банківської діяльності, а також розкрито потенціал впливу системних ризиків на економіку країни.

Ключові слова: системний ризик, банк, банківська діяльність, банківська система.

В статье обобщены теоретические подходы к определению системных рисков, определены их источники по видам финансовых рисков банковской деятельности, проанализирован механизм реализации отдельных рисков банковской деятельности, а также раскрыт потенциал воздействия системных рисков на экономику.

Ключевые слова: системный риск, банк, банковская деятельность, банковская система.

The paper summarizes the theoretical approaches to the definition of systemic risk, defined by their sources by type of banking risks, analyzed the mechanism of realization of certain banking risks, and disclosed the potential impact of systemic risks to the economy.

Постановка проблеми. За наслідками світової фінансово-економічної кризи у світі триває процес трансформації підходів до ідентифікації, оцінки та контролю управління основними ризиками банківської діяльності, вдосконалення методологічних підходів державного регулювання з урахуванням різноманітних макро- та мікрочинників, що впливають на рівень ризиків. Незважаючи на зазначені зміни, системні ризики не були усунуті повністю, а антикризові державні програми, що пов'язані безпосередньо з бюджетами країн стали ще однією причиною реалізації нових ризиків. Тому проблема існування системного ризику визнається більшістю світових науковців, представників Міжнародного валютного фонду, Базельського комітету з питань банківського нагляду та інших міжнародних фінансових інституцій. В умовах забезпечення стабільності всієї фінансово-економічної системи, дослідження основних проявів системних ризиків стає ключовим завданням при вдоскона-

ленні наднаціональних та національних систем банківського регулювання та нагляду.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Наукові підходи до визначення системних ризиків пропонують зарубіжні вчені П. Купик [1], Д. Никерсон [1], Дж. Кауфман [2], Д. Хендрікс [3]. Також слід відмітити голову Федеральної резервної системи США Бена Бернанке, який у щорічних звітах підкреслює важливість вжиття заходів з обмеження системного ризику. Питаннями методології виявлення системних ризиків та перспективними напрямками створення надійних систем нагляду шляхом концентрації уваги наглядців на проблемі існування ризиків банківської діяльності займаються і вітчизняні науковці, такі як О.П. Заруцька [4], І.І. Д'яконова [5], С.В. Науменкова [6], А.П. Яценюк [7] та інші. Втім слід відмітити, що, незважаючи на накопичені наукові здобутки та напрацювання, у вітчизняній економічній літературі майже відсутні ґрунтовні дослідження, присвячені визначенню системних ризиків, їх характерних особливостей та механізму реалізації таких ризиків як в банківській системі, так і в цілому економіці країни.

Мета статті полягає в теоретичному дослідженні сутності системних ризиків, їх особливостей, їх прояву та аналізу механізму впливу на фінансову стабільність банківської системи та економіку країни.

Виклад основного матеріалу. В останній час увага світових регуляторних органів була спрямована на вирішення питань, пов'язаних із кризовими явищами у фінансово-кредитній системі взагалі та системними ризиками зокрема. Взагалі актуалізація питання розповсюдження системних ризиків пов'язана передовсім із концентрацією впливу окремих фінансових та макроекономічних ризиків окремих країн на глобальну фінансово-кредитну систему. Апогеєм такої концентрації стала остання світова фінансова криза. Саме неспроможність банківської системи окремих країн вчасно відреагувати на певні виклики стала серйозним випробуванням для органів фінансового регулювання щодо перегляду своїх принципів та підходів.

Незважаючи на те що минуло вже шість років після початку світової фінансової кризи, яка почалася на ринку нерухомо-

сті США в 2007 році, дотепер залишається деяке розбалансування в банківських системах багатьох країн світу. І якщо на початку 90-х років кризи в деяких країнах світу мали локальний характер (Мексиканська криза 1994 року, Азійська криза в 1997–1998 років, дефолт Росії в 1998 році, дефолт Аргентини в 2002 році), то криза суверенного боргу в країнах Європи суттєво похитнула фінансову стабільність окремих фінансових інституцій та банківської системи в цілому.

Серед основних причин фінансових труднощів країн Європейського Союзу слід виділити недосконале корпоративне управління банку, що фактично заохочує взяття надмірних ризиків; недосконалий нагляд за фінансовою системою, що включає недостатній макропруденційний моніторинг та системні ризики банківської системи.

Розглядаючи сутність системних ризиків, слід зазначити, що більшість науковців ідентифікує їх із певними негативними подіями, що призвели до дестабілізації на фінансовому ринку, а також спричинили розбалансування в реальному секторі економіки.

Науковці переважно зосереджують увагу на негативних наслідках реалізації системного ризику на макроекономічному рівні та як результат – дестабілізація всієї фінансово-кредитної системи та розкриття потенціалу впливу на реальний сектор економіки (перший підхід).

У рамках другого підходу наголошується, що негативний зовнішній ефект для всіх учасників фінансового ринку може бути в

тому випадку, коли дії третьої сторони (учасника ринку) провокують значні збитки у інших учасників без будь-якої компенсації.

Аналіз вітчизняного законодавства стосовно ризиків свідчить про відсутність визначення системного ризику банківської системи. Втім у Положенні про діяльність державних і міжнародних платіжних систем [11] системний ризик розглядається з позиції невиконання своїх зобов'язань одним із учасників платіжної системи.

На нашу думку, слід інтегрувати поняття системного ризику, враховуючи і макроекономічні фактори, так і дії окремої інституції, зокрема банку, що можуть бути детонаторами виникнення системного ризику. Для підтвердження такого судження спробуємо проаналізувати системний ризик банківської діяльності залежно від джерел розповсюдження основних фінансових ризиків банківської системи, а саме: кредитного ризику, ризику ліквідності, ризику зміни процентної ставки, ринкового ризику, валютного ризику, операційно-технологічного ризику. Визначаючи системні ризики через концентрацію окремого ризику чи декількох фінансових ризиків, можна виокремити рівні, джерела виникнення, сценарії поширення нових системних ризиків.

Операційно-технологічний ризик Недосконала система управління та внутрішнього контролю банків або пов'язаних інфраструктурних організацій, що провокують їх дефолти, а також масштабні збої у функціонуванні технічних та інформаційних систем всього фінансового ринку

Таблиця 1. Науково-методичні підходи до визначення системних ризиків з позиції макро- та мікроекономічних підходів (систематизовано автором)

Підходи	Автори	Визначення
Макроекономічний (низхідний підхід)	П. Купик, Д. Никерсон [1]	Системний ризик – макроекономічний стан ринку, при якому незначний по силі та терміну дії макроекономічний шок може спровокувати значну волатильність цін на виробничі та фінансові активи, зменшення ліквідності і виникнення збитків корпоративних позичальників, навіть призвести до їх банкрутства
	Д. Хендрікс [3]	Системний ризик – ризик перехідної фази від одного стану рівноваги до іншого, менш оптимального, що характеризується складними підсилюючими механізмами оберненого зв'язку, що ускладнює повернення системи у вихідне положення
	О. Говтвань, А. Мансуров [8]	Системний ризик – це потенційна небезпека прояву ситуацій, при яких індивідуальна реакція економічних агентів на ризики призводить не до їх поділу та диверсифікації, а навпаки – до підвищення загальної ненадійності
	Фахівці Міжнародного валютного фонду [9]	Системний ризик – стан, за якого незначний макроекономічний шок має широкий потенціал впливу на реальний сектор економіки
	Фахівці Європейського центрального банку [10]	Системний ризик – це ризик розповсюдження масштабної системної події, яка негативно впливає на велику кількість системоутворюючих фінансових посередників чи на фінансові ринки в цілому
	І. Д'яконова [6]	Загальносистемний ризик банківської діяльності визначається як можливість порушення функціональної взаємодії складових елементів банківської системи, внаслідок чого виникає ймовірність виведення її з рівноваги чи взагалі розвалу (колапсу)
Мікроекономічний (висхідний підхід)	Дж. Кауфман [2]	Системний ризик виникає внаслідок нездатності одного чи декількох фінансових інститутів виконувати своєчасно і в повному обсязі свої зобов'язання перед контрагентами, що стає причиною банкрутства (неплатоспроможності) інших учасників грошово-фінансових відносин
	Законодавство України [11]	Системний ризик – ризик того, що неспроможність одного з учасників платіжної системи виконати свої зобов'язання або що порушення функціонування самої системи призведе до нездатності інших учасників платіжної системи або фінансових інститутів інших складових фінансової системи виконати свої зобов'язання належним чином

Таблиця 2. Концентрація фінансових ризиків банківської діяльності, що призводить до поширення системного ризику

Концентрація ризиків	Форми прояву системного ризику
Кредитний ризик	Відсутність диверсифікації кредитного портфеля банку, зосередженість банку на кредитуванні окремих галузей, а також великі кредити, що надані інсайдерам, акціонерам банку та пов'язаними з ними особами
Ризик ліквідності	Наявність окремих видів активів, що мають низьку ліквідність або зобов'язань, що не покриті ліквідними активами, по різних видах валют, по окремих контрагентах
Процентний ризик	Вкладення банку у фінансові активи на ринках з волатильною процентною ставкою, інвестиції в похідні фінансові інструменти та в окремі види валют
Ринковий ризик	Формування ринкової вартості активів банку на основі ексцесивно-позитивних очікувань інвесторів, що значно відрізняються від реальної вартості активів
Валютний ризик	Переоцінка валютних активів в умовах фіксованого валютного курсу або надмірної присутності регулятора на валютному ринку

На нашу думку, загальна вразливість банківського сектору виникає тоді, коли банківська система приймає вище перелічені ризики в концентрованому обсязі. Слід зазначити, що фахівці Міжнародного валютного фонду характеризують системний ризик з урахуванням концентрації чотирьох ключових ризиків у фінансовій сфері, а саме: ризику, пов'язаного з ринками, що формуються, кредитного ризику, ризику ліквідності та макроекономічного ризику [9]. Нами пропонується враховувати також концентрацію ризику окремої країни, що пов'язана з економічними, соціальними та політичними умовами в країні (табл. 3).

Проаналізуємо концентрації найбільш поширених видів фінансових ризиків банківської діяльності під час розгортання кризи та в післякризовий період. Розглянемо концентрацію кожного з представлених ризиків як фактор впливу на банківську діяльність та як результат – поширення системного ризику, пов'язаного з несприятливими змінами на фінансовому ринку в цілому.

Найбільш розповсюджений з усіх банківських ризиків – кредитний. З одного боку, накопичення кредитів та інших боргових зобов'язань є індикатором переходу фінансово-кредитної системи до більш насиченого грошима і фінансовими інструментами стану, але з іншого – надмірна експансія банків супроводжується зростанням частки «поганих» та неякісних активів.

До 2008 року частка проблемних активів у кредитному портфелі банків країн Євросоюзу була незначною. Втім у 2009 році відбулося її зростання більше ніж удвічі. За останніми даними середнє значення частки проблемних кредитів у кредитному портфелі банків Європи збільшилося утричі. За підсумками 2012 року найнижчою якістю характеризувалися банківські кредитні портфелі таких країн, як Болгарія (16,9%, що у 7,7 раза більше від рівня 2006 року), Греція (17,2%, що у 3,2 раза більше від рівня 2006 року), Латвія

(18,4% – зростання у 22 рази), Литва (18,0% – зростання у 18 разів), Румунія (16,8% – зростання у 9,3 раза), Словенія (13,2% – зростання у 5,3 раза) та Угорщина (15,8% – зростання у 6 разів). Таким чином, можна констатувати, що світова фінансова криза суттєво вплинула на якість кредитного портфелю банківських систем країн Європи, особливо у 2008–2009 роках. На 2009 рік припав пік зростання частки проблемних кредитів у структурі кредитного портфеля Латвії та Литви (табл. 4).

За даними сайту Національного банку, за період 2007–2012 років частка проблемної заборгованості зростає в сім разів і станом на 01.03.2013 прострочена заборгованість за кредитами банків становила 72 520 млн. грн. при загальній сумі наданих кредитів 815 327 млн. грн., а саме – 9,26% (табл. 5). За даними статистики Світового банку [12], частка непрацюючих кредитів в їх загальній сумі становила в Україні близько 15%. Розходження між 9% проблемних кредитів, за даними Національного банку та за статистикою Світового банку, в цілому пояснюється різними обліковими методами щодо врахування заборгованості, а саме обсягом непрацюючих кредитів за світовою практикою визначається не за сумою, щодо якої настав строк погашення, а щодо усього обсягу заборгованості по такому кредиту.

Під час кризи 2007–2009 років суттєві проблеми з ліквідністю відчули на собі багато банків. До кризи було нескладно отримати дешеве недепозитне фінансування. Під час кризи ринкові умови дуже швидко погіршилися, що призвело до «пересихання» джерел ліквідності. Така ситуація з ліквідністю зберігалася протягом тривалого періоду, а банківська система опинилася у жорсткій стресовій ситуації. Центральні банки і навіть держави втрутилися, щоб підтримати функціонування грошових та міжбанківських ринків, а також у деяких випадках для порятунку окремих банківських установ. Таким чином, ліквідність світового банківського

Таблиця 3. Концентрації ризиків окремої країни

Ризики окремої країни	Форми прояву системного ризику
Політичні ризики	Хронічні зміни в національному законодавстві, неузгодженість між провідними політичними силами суспільства щодо цілей і засобів розвитку країни, прийняття нових політичних рішень, що впливають на економіку
Соціальні ризики	Нестабільність на ринку праці, демографічні тенденції
Макроекономічні ризики	Ризик погіршення економічного стану в країні, пов'язаний з проблемними характеристиками країни (недиверсифікований характер виробництва, велика монополізація окремих галузей, залежність від зовнішнього фінансування)

Таблиця 4. Питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі банків країн Європи протягом 2006–2012 років, станом на кінець періоду, % [12]

Країна	Роки						
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Австрія	2,7	2,2	1,9	2,3	2,8	2,7	2,7
Бельгія	1,3	1,2	1,7	3,1	2,8	2,8	...
Болгарія	2,2	2,1	2,5	6,4	11,9	14,9	16,9
Великобританія	0,9	0,9	1,6	3,5	4,0	3,9	...
Греція	5,4	4,5	5,0	7,7	10,4	11,5	17,2
Данія	...	0,6	1,2	3,3	4,1	4,4	4,0
Естонія	0,2	0,5	1,9	5,2	5,4	4,0	3,7
Ірландія	0,7	0,8	2,6	9,0	8,6	9,2	18,7
Іспанія	0,7	0,9	2,8	4,1	4,6	5,3	...
Італія	6,6	5,8	6,3	9,4	10,0	11,0	...
Кіпр	3,6	4,5	5,6	7,2	10,7
Латвія	0,5	0,8	3,6	16,4	19,0	18,4	11,0
Литва	1,0	1,0	4,6	19,3	19,7	19,1	18,0
Люксембург	0,1	0,4	0,6	0,7	0,2	0,3	0,4
Мальта	5,9	5,1	4,8	5,6	7,2	7,3	8,2
Нідерланди	1,7	3,2	2,8	2,7	3,1
Німеччина	3,4	2,7	2,9	3,2	3,7	3,0	...
Польща	7,4	5,2	4,5	8,0	8,8	8,2	8,4
Португалія	1,3	1,4	1,8	2,8	3,3	3,2	9,0
Румунія	1,8	2,6	2,8	7,9	11,9	13,4	16,8
Словаччина	3,2	2,5	2,5	5,3	5,8	5,8	5,3
Словенія	2,5	1,8	4,2	5,8	8,2	11,8	13,2
Угорщина	2,6	2,3	3,0	6,7	9,8	13,3	15,8
Фінляндія	0,2	0,3	0,4	0,6	0,6	0,5	0,5
Франція	3,0	2,7	2,8	4,0	3,8	3,7	...
Чехія	3,6	2,7	2,8	4,6	5,4	5,5	5,1
Швеція	0,8	0,6	1,0	2,0	0,8	0,7	0,7
Середнє значення	2,4	2,1	2,8	5,7	6,7	7,6	9,0

Таблиця 5. Динаміка кредитної заборгованості по банківській системі України за період з 01.01.2008 по 01.01.2013

Показники	Дата					
	01.01.2008	01.01.2009	01.01.2010	01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013
Кредити надані						
млн. грн.	485 368	792 244	747 348	755 030	825 320	815 327
Частка проблемної заборгованості, %	1,3	2,27	9,36	11,24	9,61	9,26

сектору також піддавалася серйозному негативному впливу в період кризи. В розвинутих країнах одним із дієвих інструментів виявилася ставка рефінансування. Досить низькі ставки по кредитах центральних банків зберігаються і в теперішніх умовах. І хоча ситуація в банківському секторі більшості країн стабілізувалася, окремі країни мають показник відношення ліквідних активів до всіх загальних банківських активів досить на низькому рівні. Так, за даними Міжнародного валютного фонду, в 2012 році в Канаді цей показник становить 13,3%, у Данії – 13,8%, у Фінляндії – 8,6%, Індії – 8,3%, Італії – 4,4%, Норвегії – 10,5%, Португалії – 12,6%, Словенії – 14,6%, у США – 13% [14].

Відносно банківської системи України, то зростання концентрації ризику ліквідності під час кризи обумовлено існуванням дефіциту середньо- і довгострокових фінансових ресурсів та дисбалансом структури активів та пасивів банків за строками (рис. 1). Стабільна тенденція щодо розриву між обсягом залучених депозитів та обсягом наданих кредитів є свідченням потенційного ризику виникнення проблем окре-

мих банків з виконанням своїх зобов'язань. Водночас слід відзначити, що частка строкових коштів у структурі зобов'язань банківської системи залишається стабільною протягом останніх п'яти років – близько 34%, у той час як частка довгострокового кредитування знижується – з 60,15 у 2007 році до 51,67% у 2011 році.

Як показав аналіз, ризику ліквідності та неспівпадіння строків погашення суттєво недооцінюються і в сучасних умовах, тому необхідним є посилення регулювання цих ризиків як з кількісного, так і з якісного погляду.

Банківські сектори більшості країн світу в післякризовий період мають непогані значення показників рентабельності активів (ROA) та власного капіталу (ROE). Незважаючи на те що в середньому по Європі даний показник рентабельності активів знизився за період 2006–2012 років з 1,1 до 0,5%. При цьому банки Литви, Франції, Німеччини, Швеції та Мальти, які зазнали значного зниження рентабельності активів у 2008 та 2009 роках, змогли вийти практично на докризові рівні прибутковості, а банки Словаччини та Чехії по-

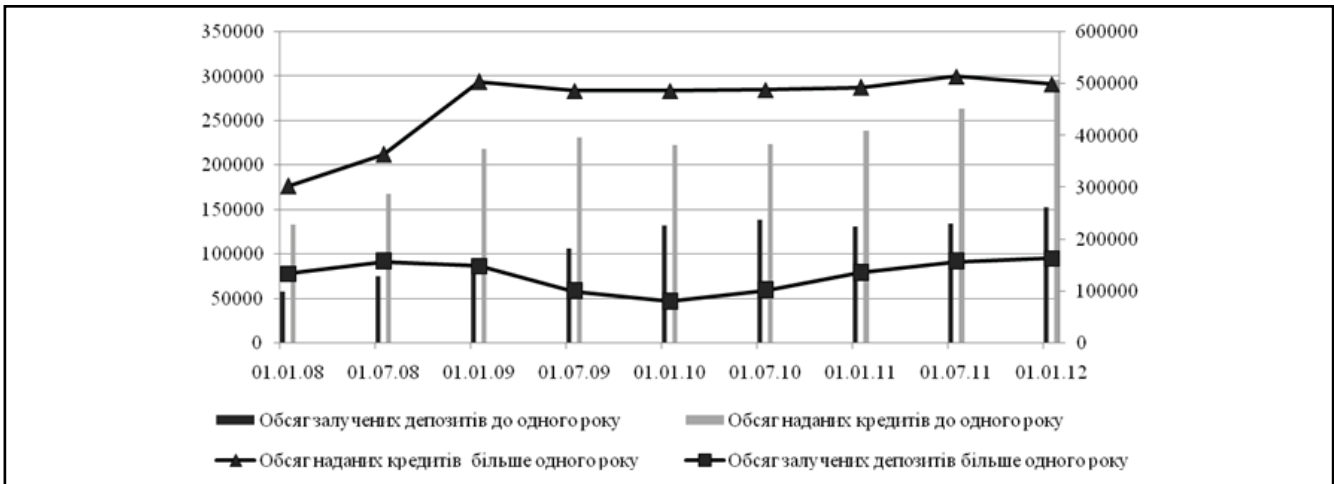

Рисунок 1. Динаміка ризику ліквідності банківської системи України за 2007–2012 роки станом на початок періоду, млн. грн. [13]

долали кризу практично без зниження рентабельності активів. Найприбутковіші активи банків у 2012 році були в таких країнах, як Аргентина – 4,2% (ROA) та 38,1% (ROE), Бразилія – 1,4 та 13,2% відповідно, Китай – 1,3 та 20,4%. Серед країн СНД слід виокремити Грузію – 1,6 та 9,1%.

В Україні за підсумками 2012 року показники рентабельності активів вітчизняних банків мали позитивне значення вперше після 2008 року (табл. 6).

У цілому по країнах Європи спостерігається погіршення показників фінансової стійкості протягом 2006–2012 років, що цілком пояснюється впливом світової фінансової кризи, проте уточнення потребують конкретні фактори, що могли стати причиною такого погіршення.

На нашу думку, простежується вплив реалізації негативних тенденцій у банківському секторі на стабільність фінансової системи та економіки. Так, світова криза, що почалася на фінансовому ринку, досить швидко поширилася на реальний сектор економіки та призвела до зниження обсягів виробництва, ВВП та збільшення державного боргу. Так, у період з 2007 по 2012 рік у багатьох країнах відбулося збільшення державного боргу до ВВП. За підсумками 2012 року сім країн Євросоюзу мають суверенні боргові зобов'язання (Бельгія, Великобританія, Греція, Ірландія, Італія, Португалія, Франція), перевищуючи дозволений поріг 86% (табл. 7).

Методикою розрахунку рівня економічної безпеки України визначено порогові значення відношення загального обсягу державного боргу та загального обсягу державного боргу до величини ВВП у розмірі 60% та 30% відповідно (рис. 2).

Аналіз відносних показників боргової безпеки підтверджує висновок, що в період концентрації фінансових ризиків спостерігається тенденція до погіршення окремих економічних показників. Темпи зростання державних запозичень перевищували темпи зростання ВВП, що спричинило збільшення співвідношення величини запозичень до ВВП. Питома вага державного боргу у ВВП зростала з 9,9% у 2007 році до 13,8% у 2008 році, що більше ніж у 1,3 раза.

Проведений аналіз показав, що концентрація окремих ризиків банківської діяльності продовжується як реалізація системних ризиків та має декілька етапів розповсюдження, як результат – поширення на всю фінансово-кредитну систему, та реальний сектор економіки.

Представлений механізм показує, що на першому етапі банківська система не може більше абсорбувати збитки за кредитами та ринкові збитки на системному рівні. В деяких випадках банки мають досить суттєві позабалансові збитки (сек'юритизація тощо). Масштаб кризи зростає за рахунок проциклічного процесу зменшення частки позичкових коштів, а також взаємопов'язаності системно важливих фінансових установ через ряд складних фінансових інструментів.

На другому етапі суб'єкти ринку – позичальники, кредитори втрачають упевненість у платоспроможності та ліквідності багатьох банківських установ.

На наступному етапі слабкість банківської системи швидко поширюється на всю фінансово-кредитну систему та на реальну економіку. Це призводить до суттєвих складнощів із доступом до кредитування та ліквідності.

Таблиця 6. Динаміка показників рентабельності активів (ROA) та власного капіталу (ROE) банків України станом на кінець року, млн. грн. [13]

№	Показники	Роки					
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
1	Рентабельність активів, %	1,50	1,03	-4,38	-1,45	-0,76	0,45
2	Рентабельність капіталу, %	12,67	8,51	-32,52	-10,19	-5,27	3,03

Таблиця 7. Відношення державного боргу до ВВП окремих країн Євросоюзу станом на 01.01.2013, % [14]

Країна	Бельгія	Великобританія	Греція	Ірландія	Італія	Португалія	Франція
Показник	99,6	90,0	156,9	117,6	127,0	123,6	90,2

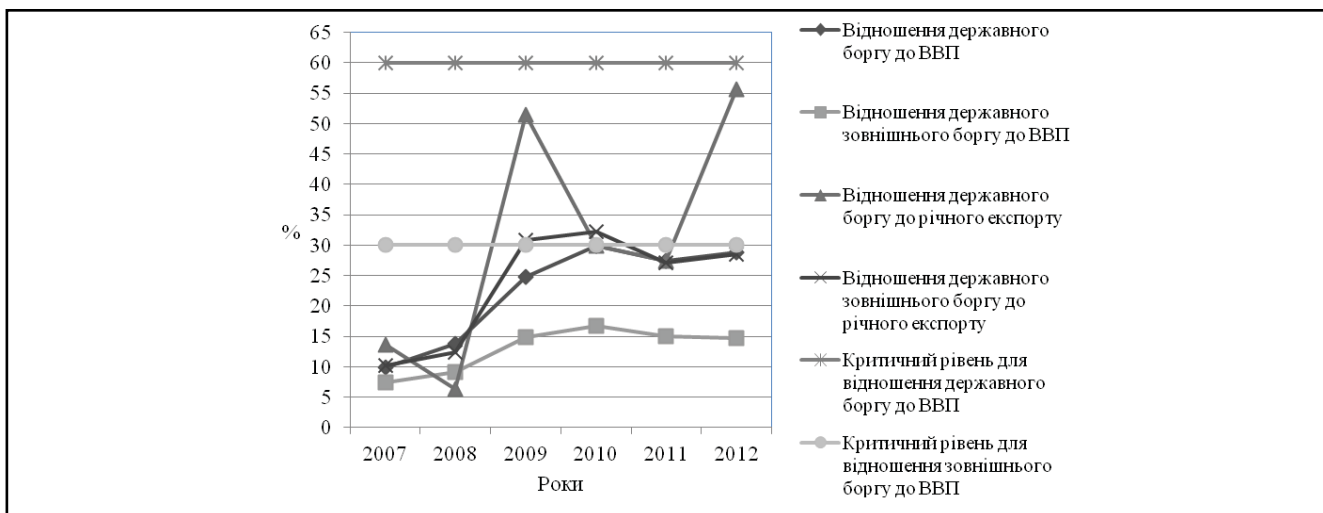

Рисунок 2. Аналіз динаміки співвідношення державного боргу та деяких макроекономічних показників за 2007–2012 роки, % [15]

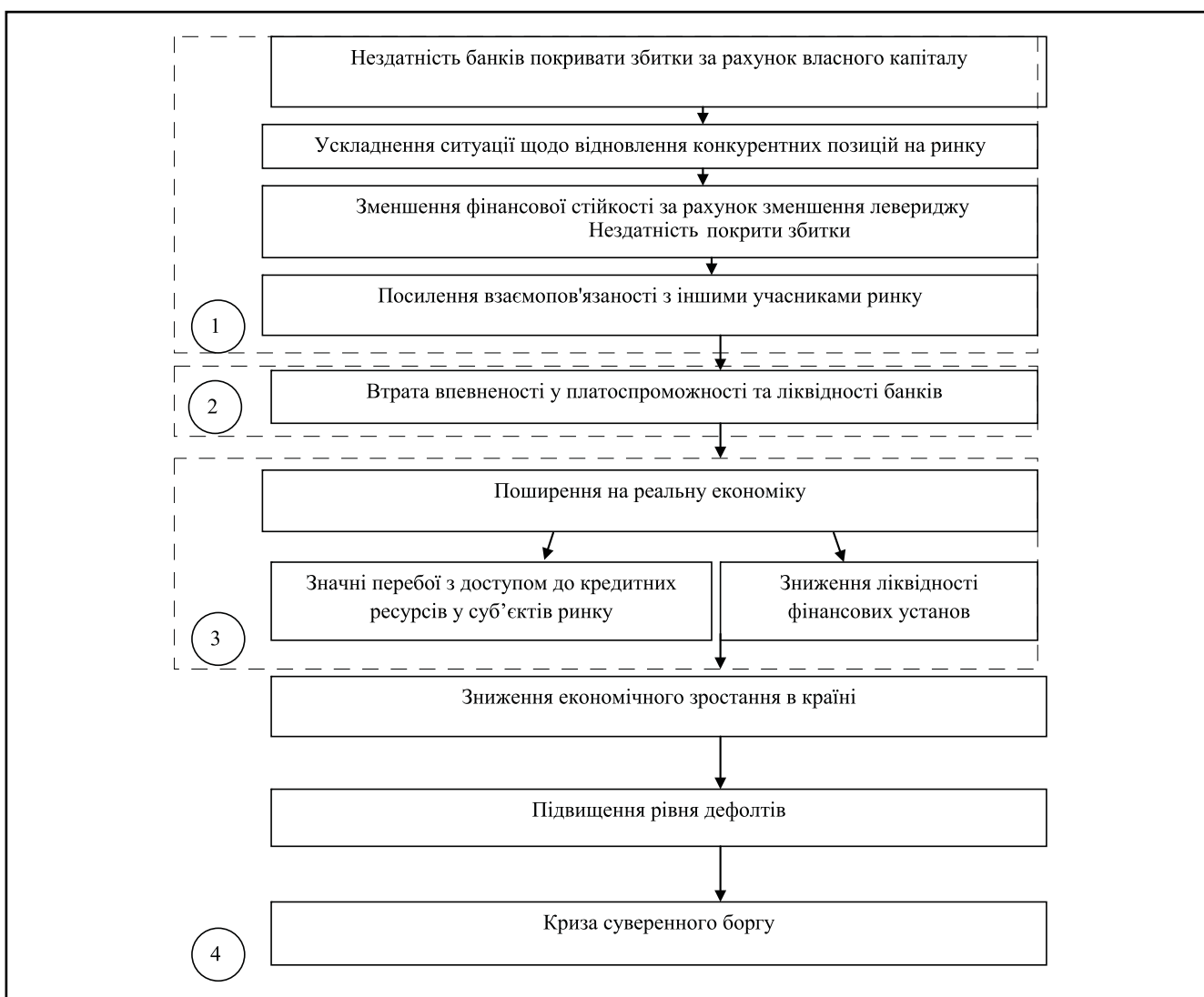

Рисунок 3. Механізм впливу окремих ризиків банківської діяльності на розгортання кризи суверенного боргу

На останньому держава змушена втручатися та допомагати банкам через інструменти рефінансування, проводити рекапіталізацію, надавати державні гарантії, про-

понувати нові фіскальні плани, що призводить до тиску на державні фінанси, збільшення рівня боргу та дефіциту бюджету.

Висновки

Світова фінансово-економічна криза змінила підходи до фінансового регулювання та нагляду з урахуванням необхідності системної роботи із охопленням не тільки банківського, а й страхового, фондового ринків.

В Україні не створено чіткої системи оцінки системного ризику, а до вітчизняних банків застосовується однаковий підхід з точки зору виконання пруденційних норм. Актуалізація дослідження впливу окремих ризиків банківської діяльності на фінансову стабільність в країні підтверджує необхідність впровадження підходу макропруденційного нагляду, що має включати дієві інструменти дослідження системних ризиків, їх ідентифікацію та моніторинг.

На нашу думку, одним із обов'язкових інструментів макропруденційного нагляду щодо підтримки стабільності банківської системи України має стати підготовка та оприлюднення щорічного Звіту про фінансову стабільність, в якому насамперед необхідно інформувати про розуміння центральним банком ризиків, що стоять перед всієї фінансово-кредитною системою, аналізувати системні фактори впливу на якість та стійкість банківської системи, а також повідомляти про ухвалення важливих економічних рішень для усунення першопричин загроз фінансовій стабільності країни.

Список використаних джерел

1. Kupiec Paul Assessing Systemic Risk Exposure Under Alternative Approaches for Capital Regulation / Paul Kupiec, David Nickerson // Prepared for the Bank of England Conference, England Conference «Banks and Systemic Risk». – London, UK 25 May, 2011. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/publications/Documents/events/conf0105/paper16may01.pdf>
2. Kaufman George G. Bank Failures, Systemic Risk, and Bank Regulation / George G. Kaufman // Cato Journal, Vol. 16, No. 1, Spring/Summer, 1996. – Режим доступу: www.cato.org/pubs/journal/cj16n1-2.html
3. Hendricks D. Defining Systemic Risk [Electronic resource] / The Pew Financial Reform Project. – 2009. – Режим доступу:

http://www.pewtrusts.org/our_world.aspx?id=3242. – Title from the screen.

4. Заруцька О. Відображення фінансового стану банків України за картою Кохонена / О. Заруцька // Вісник Національного банку України. – 2009. – №10. – С. 12–19.
5. Д'яконова І. Методологічні засади розвитку банківського нагляду на базі системної організації банківської діяльності: дис... доктора економ. наук: спец. 08. 00. 08 – гроші, фінанси і кредит / І.І. Д'яконова; Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: [Б. В.], 2008. – 395 с.
6. Науменкова С. Формування нової фінансової архітектури: основні питання та можливі виклики для України / С.В. Науменкова // Вісник Національного банку України. – 2010. – №1. – С. 8–13.
7. Яценюк А.П. Роль банківського нагляду в забезпеченні фінансової стійкості банківського сектора України / Яценюк А.П. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №10 (28). – С. 92–98.
8. Говтвань О.Дж. Системный риск в финансовой сфере: теоретический анализ и подходы к оцениванию [Текст] / О.Дж. Говтвань, А.К. Мансуров // Проблемы прогнозирования. – 2011. – №2. – С. 24–36.
9. Global Financial Stability Report Washington, DC: International Monetary Fund. – 2002–2010.
10. European Central Bank, 2009. The concept of systemic risk. Special Feature in the December Financial Stability Report.
11. Положення про діяльність в Україні внутрішньодержавних і міжнародних платіжних систем [Електрон. ресурс] / Постанова Правління Національного банку України від 25.09.2007 №348. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0749-01>.
12. Дані статистики The World Bank. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/FB.AST.NPER.ZS/countries?display=default>
13. Основні показники діяльності банків України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/id=36807&cat_id=36798.
14. International Monetary Fund. – Regime of access: <http://www.imf.org>
15. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]: Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК: 336.76

Є.А. ПОЛІЩУК,
докторант, Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана

Проблеми оцінки впливу небанківських фінансових установ на стабільність фінансової системи

Стаття присвячена проблемам оцінки впливу небанківських фінансових установ на стабільність фінансової системи. Також дана характеристика стабільності фінансової системи. Запропоновані рекомендації щодо подолання описаних проблем.

Ключові слова: небанківські фінансові установи, стабільність фінансової системи, фінансове посередництво.

Стаття посвящена проблемам оценки влияния небанковских финансовых учреждений на стабильность фи-

ЗМІСТ

Макроекономічні аспекти сучасної економіки

МАРЧЕНКО В.М., НЕЧАЄВ О.Л. Направленість розвитку економічної діяльності в Україні	3
ПАХОМОВ С.Ю. Інституціональний маневр як передумова переходу до розвитку і якісного зростання	8
АВКСЕНТЬЄВ М.Ю. Методологія і принципи планування в економічній теорії	14
САМОФАЛОВ С.П. Антикризове управління корпоративними правами держави	18
СИСОЄВА Л.Ю. Особливості прояву системних ризиків банківської діяльності	23
ПОЛІЩУК Є.А. Проблеми оцінки впливу небанківських фінансових установ на стабільність фінансової системи	29
ШИЛЕПНИЦЬКИЙ П.І. Аналіз нормативно-правового забезпечення розвитку державно-приватного партнерства в Україні	33
ЗАБОРОВЕЦЬ Ю.О. Проблема заборгованість як складова кредитного портфелю комерційного банку	41
ГЕРАСИМЕНКО В.В., ЄГОРИЧЕВА С.Б. Повноваження і узгодженість дій центральних органів державної влади у сфері валютного контролю: економіко-правовий аспект	44
СІЛАКОВА Г.В., РОЗІНА Я.Є. Підходи щодо формування кредитної політики комерційного банку	48
КОВАЛЬСЬКИЙ М.Р. Державне управління у сфері охорони та використання земель	53
МД. МОМІНУЛ ХОК Модернізація української економіки на інноваційних засадах – імперативна вимога її виживання та розвитку	57
ВИКЛЮК М.І., МОСТІПАН Ю.Є. Концептуальні засади модернізації податкової служби України	62
БЕЛЬСЬКА О.І. Суть та мета економічного розвитку	67
ДВОРЯНИНОВ А.В. Стан та тенденції тінізації економіки України, напрями її подолання	72
МОСКАЛЕНКО Ю.В. Теоретичні засади функціонування кредитного ринку України	76

Інноваційно-інвестиційна політика

ШМОРГУН Л.Г. Проблемні питання щодо покращення інвестиційної політики в Україні	80
МІКАЕЛЯН С.Г. Високотехнологічні виробництва – основа розвитку інноваційної системи	84
МАЛИШ І.М. Обґрунтування вибору альтернативного інвестиційного проекту в інновації	87
КВАСОВА О.П. Особливості інвестиційної діяльності банків на фондовому ринку України	93
БАРДИН О.Я. Інноваційна діяльність як спосіб збільшення руху грошових потоків	98
ПЕТРОВСЬКА І.П. Оцінювання рівня сформованості державної інноваційної політики в машинобудуванні	100

Економічні проблеми розвитку галузей та видів економічної діяльності

БУЖИН О.А. Моніторинг показника собівартості платних робіт і послуг підрозділів цивільного захисту в умовах ринкового ціноутворення	106
НЕПОЧАТЕНКО О.О. Забезпечення фінансової безпеки аграрних формувань	110
КОЗАК Л.В. Диференціація за якістю як чинник ефективності стратегій позиціонування зернової продукції в Україні	113
БОЙКО О.М. Індустріальні парки як нова організаційна форма неоіндустріальної трансформації промислового потенціалу країни	121
ГУНЬКО Л.А. Формування типів сільськогосподарських землекористувань в умовах нових земельних відносин	128
КОШЕЛЬ А.О. Шляхи удосконалення нормативної грошової оцінки земель природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення за допомогою механізму страхування	133
СПІРІДОНОВА К.О. Формування методичних рекомендацій щодо вибору аутсорсера	136
КАЛЬНИЙ С.В. Головні загрози у забезпеченні економічної безпеки сільського господарства в Україні	140
ЗАПУХЛЯК І.Б. Управління гомеостазом підприємства як новітня парадигма забезпечення його розвитку	146
КЛИМАШ Н.І. Економічна природа позикового капіталу та ефективність його використання на вітчизняних підприємствах	150
НЕСТЕРЕНКО С.С. Достовірний облік первинних документів сьогодні – запорука успіху завтра	155
НЕТЕСАНИЙ Ю.В. Сучасний стан та перспективи подальшого розвитку кредитних спілок в Україні	159
ОЛЬВІНСЬКА Ю.О. Основні напрями підвищення ефективності функціонування суб'єктів підприємницької діяльності	167
ЮР'ЄВА П.Б. Територіальна організація роздрібної торгівлі України	171
БОДЮК А.В. Економіко-ресурсний аспект досліджень корисних копалин	176
МАГУТА О.В. Економічна сутність цільового капіталу як сучасного механізму додаткового фінансування освіти та науки в Україні	180
ШЕВЧУН М.Б. Якість логістичних процесів – фактор успішного розвитку торговельного підприємства	186
БЕЛОКОЗ О.І. Визнання та оцінка клієнтського капіталу торговельних підприємств	189
ПЕРУНОВ М.М. Прогнозування індексів промислової продукції за видами діяльності переробної та легкої промисловості	193
ОРЧЕЛОТА О.І. Особливості впровадження та організації управлінського обліку на підприємстві авіаційної промисловості	197

Соціально-трудові проблеми

ДРАГАН О.О. Проблеми і перспективи участі вітчизняних домогосподарств в операціях організованого фінансового ринку ..	202
ПРОШКУРАТОВ О.М. Стратегічне управління державно-приватним партнерством у будівництві об'єктів соціальної сфери ..	206
БЕРЕСНЕВ С.М. Ризики підприємства та управління ризиком неплатежу	211

До авторів збірника

Шановні автори!

Науково-дослідний економічний інститут Міністерство економічного розвитку і торгівлі України приймає до друку у періодичному збірнику «Формування ринкових відносин в Україні» статті з економічної тематики

1. Стаття має відповідати тематичній спрямованості збірника.
2. **Обов'язковими є рецензія фахівця у відповідній галузі науки.**
3. У статті відповідно до нових вимог ВАК від 15.01.2003 р. № 7–05/1 необхідні такі елементи:
 - анотація на трьох мовах (українська, російська, англійська), де чітко сформульовано головну ідею статті та обґрунтовано її актуальність;
 - ключові слова на трьох мовах (українська, російська, англійська);
 - постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими чи практичними завданнями;
 - аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття;
 - формування цілей статті (постановка завдання);
 - виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
 - висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.
4. Обсяг – не більше 1 друкованого аркуша (до 16 сторінок) формату А4 через інтервал 1,5. Поля: верхнє, нижнє, лівє, правє – 2 см. Абзац – 5 знаків. Шрифт: Arial, розмір – 12. Мова – українська.
5. Прізвище, ініціали, науковий ступінь розміщуються у правій верхній частині аркуша.
6. Відомості про автора: адреса, контактний телефон (домашній, робочий).
7. Статті, таблиці та формули мають виконуватися у редакторі Microsoft Word, якщо стаття містить формули, то вони мають набиратися у редакторі формул Microsoft Equation, який вбудований в усі версії програми Word.
8. Якщо стаття містить графіки чи діаграми, виконанні в інших програмах (такі як Excel, Corel Draw та ін.), то ці файли також додаються до статті в оригіналі програм, в яких вони виконані.
9. Графіки та діаграми можуть бути передані в графічних форматах: векторний – EPS, AI (шрифти переконвертовані в криві); растровий – TIF, 300 dpi, 256 кольорів сірого.
10. Зноски в документі мають бути оформлені за допомогою вбудованих функцій програми Word.
11. Назви файлів мають відповідати прізвищам авторів.
12. Статті надаються на диску, до диска обов'язково додаються роздруковані статті (діаграми, графіки, схеми) в якісному вигляді для можливості подальшого сканування (1 прим.). Текст у електронному вигляді повинен відповідати тексту в надрукованому вигляді.
13. Статті не повинні містити приміток від руки та помарок, кожен лист статті підписується автором.
14. Посилання на джерела інформації є обов'язковими. Джерела подаються в кінці статті з основними вимогами до бібліографічних описів. Нумерація джерел вздовж тексту.
15. *У разі невиконання вищевказаних вимог редакція не приймає статей до друку.*

Редакція наукового збірника не несе відповідальності за авторські права статей, що подаються до друку.

Довідки за телефонами: (044) 239–10–49

Редакційна колегія

**Науково–дослідний економічний інститут
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України**

ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ

**Збірник наукових праць
№ 12 (151) 2013 р.
Періодичність – щомісячник**

Редактори: І.Г. Манцуров, А.О. Сігайов
Комп'ютерна верстка та дизайн Сердюк А.В.

Науково–дослідний економічний інститут
Міністерства економічного розвитку і торгівлі України
Свідоцтво про державну реєстрацію: Серія ДК № 1488 від 08.09.2003 р.
Адреса редакції: 01103, Київ–103, бул. Дружби Народів, 28

Підписано до друку 25.12.2013 р.
Формат 60x84 ¹/₈. Папір офсетний
Ум. друк. аркушів 25,58.
Гарнітура Еуро. Наклад 300 прим.